

С. Д. Гривко, аспірант, Чернігівський державний інститут економіки і управління

У статті проаналізовано світовий досвід і ситуацію в Україні в області мережевих структур. Наведено термінологію щодо діяльності кластера, освітлено інноваційність впровадження кластерної теорії на промислових та інших підприємствах, виявлено потребу посилення кластерного підходу щодо інноваційного розвитку для підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг.

Ключові слова: інновації, кластеризація, мережеві структури, зв'язки, розвиток, конкурентоспроможність, продукція.

Актуальність теми дослідження. Глобальні зміни і висока конкуренція на світових ринках спонукають до радикальних дій щодо створення інноваційних продуктів. Одним із способів отримання інноваційного продукту, що матиме високу конкурентоспроможність, є створення мережевих структур, тобто кластерів. Щоб конкурувати з міжнародною економічною спільнотою і посісти в ній рівноправне місце, необхідно широко вивчати та впроваджувати інновації, в тому числі за допомогою таких процесів як кластеризація, і проводити дослідження теоретичного і практичного характеру в цьому напрямку.

Постановка проблеми. Для забезпечення ефективної діяльності мережевих структур потрібно детально вивчати всі аспекти проблеми, пов'язані з розвитком кластерів, визначати напрямки їх вирішення, що дозволить підвищити ефективність виробничих процесів у країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доцільно виділити провідних вчених з вивчення кластеризації на пострадянському просторі А.В. Воронова, А.С. Гальчинського, Л.М. Ганущака, В.І. Захарченка, А.А. Миграняна, М.В. Ніколаєва. Слід особливо відзначити С.І. Соколенка, який зробив вагомий внесок в розвиток мережевих структур в Україні. Ними проведено теоретичні дослідження та практичні напрацювання з даного напрямку, здійснено аналіз груп кластерів і запропоновано системне вивчення питання кластерного підходу.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Для розвитку кластерів необхідний більш детальний аналіз теорії і практики діяльності світових та національних успішних мережевих структур. Водночас основні складові кластерної теорії в розрізі світових напрацювань для подальшого теоретичного осмислення і практичного використання в Україні поки що недостатньо досліджені.

Постановка завдання. Аналіз світових та національних напрацювань щодо кластерної теорії для забезпечення інноваційного розвитку виробничих структур, виявлення перспективних напрямків реалізації її положень.

Виклад основного матеріалу. Кластерна модель господарювання досить популярна в країнах Європейського Союзу і світу в цілому, оскільки, будучи продуктом ринкової економіки, характеризується поєднанням територіальних факторів і розвитком зв'язків між підприємствами все-

редині самого кластера.

Кластером є географічна концентрація взаємопов'язаних підприємств, спеціалізованих поставальників послуг (включаючи транспортні, інформаційні, дослідницькі, маркетингові, юридичні, фінансові тощо), існуючих і характерних для даної території. Таке розуміння кластера виправдало себе на практичному досвіді США, західноєвропейських та пострадянських країн [1; 2].

В даний час в Італії налічується 260 «індустріальних округів» (фактично кластерів), в роботі яких беруть участь більше 80 тис. підприємств, де офіційно працюють понад 800 тис. чол. А якщо додати підприємства, які пов'язані з ними і розміщені на території інших округів, в т.ч. сфери послуг, можливо стверджувати, що в цих кластерах працюють більше 1,2 млн малих і середніх підприємств, а кількість працюючих на цих підприємствах коливається від 4 до 6 млн чоловік.

В Австрії створено 30 мегакластерів, в т.ч. з машинобудування, біотехнологій і молекулярної медицини, мультимедіа, програмних продуктів та інших.

В Угорщині цілеспрямовано реалізуються програми по розвитку кластерів і вже створені 100 виробничих структур, які налічують 656 компаній з кількістю працюючих 60 тис. чол. Сумарна виробнича площа кластерів 4400 га.

У Шанхаї – флагмані економіки Китаю, – величезний мегакластер, в який входять 9 кластерів, в тому числі ряд високотехнологічних, а також з виплавлення сталі.

У Великобританії, Данії, Естонії, Ірландії, Латвії, Литві та Норвегії кількість підприємств, охоплених кластерами, досягає 90 %.

У Росії прийнята «Концепція довготривалого соціально-економічного розвитку до 2020 року», одним із напрямків якої є перехід до нової моделі розвитку економіки, в т.ч. формування нових центрів соціально-економічного розвитку, що спираються на розвиток енергетики і транспортної інфраструктури, створення системи територіально-виробничих кластерів, які реалізують конкурентний потенціал територій.

У республіці Білорусь на підтримку розвитку кластерних моделей прийнята Концепція національної інноваційної системи [3].

У жовтні 2008 року Європейський Союз з метою підтримки інновацій за допомогою кластерів ухвалив Європейський меморандум про кластери.

В країнах Європейського Союзу і в подальшому приділялась значна увага кластерним стратегіям як ефективному інструменту інноваційного розвитку. У ЄС нараховується понад 2 тис. кластерів, в яких зайнято 38 % його робочої сили. За останні два десятиліття динаміка формування нових кластерів посилилася. На даний час, на думку експертів, у розвинених країнах світу та тих, що посилено розвиваються, на кластери приходить біля 50 % всього господарського комплексу. Кількість кластерів по країнах розподіляється наступним чином: США – 380, Італія – 206, Великобританія – 168, Індія – 106, Франція – 96, Данія – 34, Німеччина – 32, Нідерланди – 20. Повністю охоплені кластеризацією датська, фінська, норвезька і шведська промисловість [4]. В багатьох країнах кластери пройшли весь життєвий цикл від дозрівання до занепаду й перетворення в нові кластери. В теоретичному плані проведено багато досліджень в цьому напрямку.

В нашій державі процес кластеризації почався в 1997 р. з ініціативи С.І. Соколенка, який в даний час працює над питаннями підвищення привабливості економіки України в умовах світової глобалізації за рахунок впровадження локальних виробничих систем на основі мережевих структур, освітлення світового досвіду розвитку мережевих структур (кластерів) як у промислово розвинених країнах, так і в країнах Східної Європи, третього світу та пострадянського простору. Піонером кластеризації слід вважати Хмельницьку область. Незважаючи на специфіку української економіки, невпорядкованість правового поля, відсутність інфраструктури, все ж на початку 1997 р. в даному регіоні було розпочато формування нової виробничої системи, заснованої на мережевій моделі управління виробництвом, та її адаптацію до особливостей економіки країни [5].

За сприяння асоціації «Поділля Перший», яка об'єднала у своїх рядах вчених, підприємців, фінансистів і представників влади, вдалося в період з 1997 по 2000 рр. сформуванню декілька виробничих кластерів, в т.ч. швейний, будівельний, харчовий, туристичний, продовольчий і зеленого сільсь-

кого туризму[6], які функціонують і на сьогодні.

Створення розвиненої кластерної моделі господарювання в Хмельницькій області стало можливим завдяки кільком істотним чинникам. Головним з них виявився збіг інтересів Хмельницької обласної державної адміністрації, що прагнула знайти вихід з кризового стану, в якому опинилася економіка регіону, і місцевих ділових та наукових кіл, які у складних умовах не опустили руки і провели серйозний аналіз потенціалу регіону та його трудових ресурсів. Був створений комітет неурядової громадської організації «Поділля Перший». Метою організації стало посилення підприємницької активності в регіоні шляхом консолідації зусиль місцевої влади, ділових і наукових кіл, а також інших агентств і асоціацій для організації кластерів як найбільш гнучких і ефективних структур ринкової економіки, орієнтованих на інноваційність кінцевого продукту. В основу була закладена ініціатива місцевих ділових і наукових кіл. Вона виражалася не тільки в добровільній фінансовій та іншій посильній підтримці підприємницьких структур (що, природно, було ключовим у матеріалізації ідеї і надихало на розширення робіт), а й дозволила реалізувати можливості інтелектуального потенціалу регіону, в якому провідну роль зіграв Хмельницький технологічний університет [7]. Процес становлення кластерів у Хмельницькій області був би набагато проблематичнішим, якби не підтримка місцевих банківських структур (в першу чергу Укрсоцбанку), Хмельницької торгово-промислової палати та асоціацій промисловців і підприємців регіону [8].

Провівши аналіз по індексу промисловості, можна зробити висновок, що, хоча Хмельницька область є піонером в області кластеризації, її показники практично не відрізняються від динаміки сусідніх областей (таблиця 1), тобто реального впливу на соціально-економічний розвиток регіону кластеризація поки що не здійснила. Основними причинами, на думку автора, є недостатнє використання всіх можливостей кластера, низький професійний менеджмент та пасивність учасників мережевої структури.

Таблиця 1

Темп росту по індексу промисловості

Області \ Роки	2007	2010	2011	2012	Темп росту від базисного, %		
					2007 і 2010	2007 і 2011	2007 і 2012
Вінницька	108,7	106,5	100,0	107,1	97,98	92,00	98,53
Житомирська	109,1	108,2	125,3	116,6	99,18	114,85	106,87
Рівненська	112,2	129,6	107,6	96,7	115,51	95,90	86,19
Тернопільська	108,7	102,5	112,4	102,1	94,30	103,40	93,93
Хмельницька	114,5	104,9	109,2	101,2	91,62	95,37	88,38
Чернівецька	121,3	111,9	89,6	86,8	92,25	73,87	71,56

Джерело[9] – доопрацьовано автором

Отже «де-юре» кластер присутній, «де-факто» він не працює в повній мірі. Індекс промислової продукції розраховується відповідно до міжнародних стандартів. Розрахунок індексу базується на даних про динаміку виробництва за постійним набором товарів-представників та

структурі валової доданої вартості за базисний рік (за базисний прийнято 2007 рік). Індекс визначається без урахування діяльності з розподілення газу, теплоенергії, води, оброблення відходів і брухту та видавничої діяльності. До 2007 року індекс по Україні (до 2009 року за регіонами) роз-

Вісник Сумського національного аграрного університету

Серія «Економіка і менеджмент», випуск 8 (61), 2014

рахований ланцюговим методом на підставі помісячних індексів, обчислених за даними підприємств про вартість виробленої продукції за місяць у порівняних цінах [9].

Сьогодні кластери порівняно ефективно роз-

виваються у Волинській, Івано-Франківській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Харківській областях. В Україні функціонує близько 50 кластерів у різних регіонах країни та галузях (табл. 2):

Таблиця 2

Кластерні структури України

Економічний район	Пріоритетні напрями розвитку кластерів	Реально діючі кластерні структури
Донецький: - Донецька обл. - Луганська обл.	Машинобудівний, хімічний, гірничошахтний, металургійний, харчовий, переробної промисловості	- Нац. інноваційний кластер «Нові технології природокористування», - транскордонний нанокластер
Карпатський: - Закарпатська обл. - Івано-Франківська обл. - Львівська обл. - Чернівецька обл.	Хімічний, харчовий, оздоровлення і туризму, деревообробки, народних промислів, швейний, будівельний, автобудування	- Кластер виробництва сувенірів «Сузір'я», - кластер ліжництва, - транспортно-логістичний кластер «Закарпаття», - туристський кластер «Сім чудес України», - Львівський кластер ІТ та бізнес-послуг, - кластер біотехнологій
Подільський: - Вінницька обл. - Тернопільська обл. - Хмельницька обл.	Машинобудування, підтримка існуючих кластерів (швейного, будівельного, харчового, туристичного, продовольчого, сільського туризму)	- Хмельницький будівельний кластер, - Хмельницький швейний кластер, - Кам'янець-Подільський туристичний кластер, - кластер сільського туризму «Оберіг» (с.Гриців, Хмельницька обл.), - інноваційно-інвестиційний кластер (м.Тернопіль), - Вінницький переробно-харчовий кластер
Поліський: - Волинська обл. - Житомирська обл. - Рівненська обл. - Чернігівська обл.	Агропромисловий, продовольчий, екологічного туризму, деревообробки та обробки граніту	- Кластер деревообробки (Рокітнівський р-н Рівненської обл.), - лісові кластери, - туристсько-рекреаційні кластери
Придніпровський: - Дніпропетровська обл. - Запорізька обл. - Кіровоградська обл.	High-Tech (аеро-, електроніка, біотехнології), машинобудівний, металургійний, хімічний, харчової та переробної промисловості	- Нац. інновац. кластер «Нові машини» та будівельний кластер (м.Дніпропетровськ), - інноваційний технологічний кластер «АгроБУМ» та медовий кластер «Бджола не знає кордонів» (м.Мелітополь), - харчовий кластер «Купуй запорізьке. Обирай своє» (м.Запоріжжя)
Причорноморський: - АР Крим - Миколаївська обл. - Одеська обл. - Херсонська обл. - м. Севастополь	Високих технологій, суднобудівний, мікроелектроніки, агропромисловий, рибний, логістики, оздоровлення і туризму	- 7 кластерів у м. Севастополь, - транспортно-логістичний кластер «Південні ворота України» (м.Херсон), - кластер «Транзитний потенціал України» (м.Одеса), - 3 кластери в Придунав'ї, - 5 кластерів у Миколаївській обл.
Східний: - Полтавська обл. - Сумська обл. - Харківська обл.	Високих технологій, хімічний, машинобудівний, металургійний, металообробки, електроенергетики, харчової, паливної промисловості агро-промисловий, туризму та оздоровчого туризму	- Регіональний кластер екологічно чистої агропродукції (Полтавська обл.), - сумський кластер екологічно чистої АПК продукції, - сумський будівельний кластер. - харківський технопарк «Технополіс» – кластер альтернативної енергетики та науково-освітній кластер. - авіаційний, космічної сфери, енергомашинобудівний, фармацевтичний, нано-біотехнологій, охорони здоров'я, бронетехніки, с/г машинобудування
Центральний: - м. Київ - Київська обл. - Черкаська обл.	High-Tech (нові матеріали), будівельний, машинобудування, продовольчий, туризму	Нац.інновац. кластер «Енергетика сталого розвитку» (м.Київ, Політехніка), - Нац.інноваційний кластер «Технології інноваційного суспільства» (м.Київ, Політехніка), - Нац. іннов. кластер «Інноваційна культура суспільства» (м.Київ, КНУ ім.Т.Шевченка), Нац.іннов. кластер «Нові продукти харчування»

Джерело: [10]

Про необхідність створення кластерних моделей зазначалось у таких документах загальнонаціонального характеру:

- Послання Президента України до Верхов-

ної Ради « Україна в 2007 році : внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку»;

- Концепція Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної ін-

фраструктури на 2008-2012 роки»;

- Концепція загальнодержавної економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року від 9 липня 2008 року [11].

Крім того, Кабінетом Міністрів підготовлено проект «Концепції створення кластерів в Україні», яка проходить процедуру погодження на всіх рівнях.

В мережеву структуру можуть входити як підприємства малого і середнього бізнесу, так і підприємці, що не є роботодавцями (фермери, працівники народних промислів і т.д.), а також різні структури державних та недержавних інститутів і ВНЗ. Загальне керівництво кластером покладається на раду членів кластера, що відображає склад його учасників.

В часи нестабільної економіки України, яка знаходиться у важкому стані, кластери можуть виникати і виживати за наявності таких умов: сприятливої кон'юнктури на ринку збуту і співпраці із сильними власниками та владними структурами, що беруть на себе частину ризиків і бажано витрат.

Роль амортизатора ризиків і компенсатора витрат при утворенні кластерів належить інституційній базі. При цьому під інституційною базою слід розуміти сукупність нормативних актів, органів влади, що розпоряджаються бюджетними коштами, господарських, фінансових, наукових, інформаційних установ та ін.

В умовах сільських територій потрібно говорити про створення кластерів, що надають не тільки монопрофільні, а й багатопрофільні послуги. Для таких кластерів загальними повинні бути блоки отримання та реалізації продукції (послуг). Ці блоки мають бути пов'язані єдиною виробничою культурою, що носить інноваційний характер. Поняття виробничої культури є більш широким поняттям, ніж виробнича технологія. Єдина виробнича культура повинна проявлятися на етапі створення продукції (сучасні стандарти, інженерне забезпечення, модульне проектування і т.д.), а також на етапі її збуту (сучасні маркетинг, логістика, інформаційно-рекламне забезпечення).

До чинників посилення кластеризації можна віднести такі заходи державних органів регулювання:

- вивчення і аналіз потреб кластерів для створення нових видів продукції та послуг і отримання на основі цього нових інформаційних продуктів у області технічного регулювання;

- збір і дослідження даних про існуючі технічні бар'єри в торгівлі, що перешкоджають виходу

продукції (послуг) кластера на зарубіжні ринки, усунення перешкод;

- проведення регіональних конкурсів , виставок і ярмарків з просування на внутрішньому ринку продукції та послуг новостворених кластерів;

- надання консультацій кластером з менеджменту якості, екологічного менеджменту, забезпечення безпеки продукції, що випускається (послуг).

Певна специфіка є у допомозі кластерам органів державного нагляду за промисловою безпекою та охороною праці, оскільки йдеться про об'єднання підприємств різних форм власності без утворення юридичної особи. Органи нагляду повинні забезпечувати свій вплив через участь у роботі координаційних рад, надання інформаційних матеріалів, проведення профілактичної роботи , внесення пропозицій з охорони праці.

Розробляючи внутрішні документи з інноваційного розвитку, охорони праці, енергозбереження тощо, кластер стає прообразом саморегульованої організації, беручи на себе частину функцій , делегованих йому (Раді учасників кластера) державою.

Висновки

1. Хоча інтерес до кластеризації моделі економіки зростає, але збільшення численності кластерів в Україні проходить недостатньо активно. Основна причина цього – відсутність системного законодавства зі створення інститутів підтримки кластерів. Влада має також затвердити концепцію кластерної політики на місцевому, регіональному та національному рівнях. У майбутньому необхідно підтримувати функціонування та розвиток існуючих кластерів і сприяти створенню нових.

2. Реалізуючи істотні переваги, кластери проходять типовий життєвий цикл, щоб досягти максимальної конкурентоспроможності після деякого періоду дозрівання. Згідно узагальненого світового досвіду, кластери України переважно знаходяться в стадії дозрівання.

3. На даний момент в Україні існує близько 50 кластерів, які функціонують. Але, проаналізувавши один із економічних показників у Хмельницькій області, провідній у питанні кластеризації, спостерігаємо, що його динаміка залишається на рівні сусідніх областей. Тому можна стверджувати, що можливості ефективної діяльності кластерів використовуються далеко не в повній мірі і кластерна ініціатива потребує подальшого посилення.

Список використаної літератури:

1. Соколенко С.І. Сучасні світові ринки та Україна / С.І. Соколенко // : (Наук. вид.). – К: Демос , 1995. – 354 с.
2. Соколенко С.І. Глобальні ринки XXI століття: перспективи України / С.І. Соколенко // К: Логос, 1998. – 568 с.
3. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України / С.І. Соколенко // - К: Логос , 1999. – 568 с.
4. Lenchuk E. B. The Cluster Approach in the Innovation Development Strategy of Foreign Countries / E.B. Lenchuk and G. A. Vlaskin. Science and technology // 2010. – С. 484-492.
5. Соколенко С.І. Виробничі системи глобалізації : мережі, альянси, партнерства, кластери: український

контекст / С.І. Соколенко // Наукове видання . - К: Логос , 2002. - 648 с.

6. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці / С.І. Соколенко // Наукове видання . - К: Логос , 2004. - 848 с.

7. Соколенко С.І. Фінансування розвитку нових виробничих систем / С.І. Соколенко, О.М. Алімов, А.І. Даниленко та ін. // Монографія . - К: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – 540 с.

8. Соколенко С.І. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем – кластерів / С.І. Соколенко // м. Севастополь, Видавництво ТОВ «Рібест» , 2006. – 37с.

9. Україна у цифрах: 2012 рік / [за редакцією О.Г. Осауленка] – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 249 с.

10. Українські кластери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucluster.org/blog/2012/06/struktura-klasternikh-sistem-po-regionakh-ukraini/>.

11. Аналітика: Организация и функционирование кластеров в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biznes.od.ua/index.php?option=comcontent&task=view&id=494&Itemid=33>.

Гривко С.Д. Кластеры как фактор инновационного развития.

В статье проанализирован мировой опыт и ситуацию в Украине в области сетевых структур. Приведена терминология относительно деятельности кластера, освещено инновационность внедрения кластерной теории на промышленных и других предприятиях, выявлена необходимость усиления кластерного подхода по инновационному развитию для повышения конкурентоспособности товаров и услуг.

Ключевые слова: инновации, кластеризация, сетевые структуры, связи, развитие, конкурентоспособность, продукция.

Hryvko S.D. Clusters as a factor of innovation.

This article analyzes the international experience and the situation in Ukraine in the field of chain structures. Shows the terminology of cluster activity, represented innovative implementing of cluster theory in industrial and other enterprises, revealed the need for strengthening the cluster approach to innovation development to enhance the competitiveness of goods and services.

Keywords: innovation, clustering, chain structure, communication, development, competitiveness, products.

Дата надходження до редакції: 03.09.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Гонта О.І.

УДК 631

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТА ОЦІНКА ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

О. В. Ковтун, інженер, Одеська державна академія будівництва та архітектури

В статті розкритта сутність категорії «інвестиційна привабливість об'єктів нерухомості» та методичних основ оцінки нерухомого майна.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, оцінка об'єктів нерухомості.

Постановка проблеми. Розвиток економічних відносин визначає нові підходи до інвестування у майно, у т.ч. нерухоме. Необхідно зазначити, що у вітчизняній практиці накопилася значна кількість різних методів оцінки нерухомого майна, які визначають способи інвестування. Зміни умов інвестування в об'єкти нерухомості відбуваються під впливом нормативно-правового поля. Останнє визначає методичні основи проведення оцінки майна фізичних та юридичних осіб, у т.ч. органів державної влади.

Мета статті. Метою даної публікації є розкриття сутності категорії «інвестиційна привабливість об'єктів нерухомості» та методичних основ оцінки нерухомого майна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання інвестиційної привабливості досліджується багатьма вченими, зокрема В. Захожай, Г. Козаченко, М. Кіт та ін.; питаннями інвестиційної привабливості об'єктів нерухомості займа-

ються С. Баєв, Л. Петкова, В. Проскурін та ін. Однак в ринкових умовах господарювання дане питання потребує додаткового дослідження.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи дане питання відмітимо, що в економічній теорії відсутній єдиний підхід до трактування понять «нерухомість» і «майно». Для цілей статті розкриємо їх сутність. Так, згідно Сучасного українсько-російського словника за редакцією О. Захарченка і Н. Кіт: «нерухому майно – земельні ділянки, відособлені водні об'єкти і все, що міцно пов'язане із землею, тобто об'єкти, переміщення яких без неспіввимірного збитку їх призначенню неможливе, у тому числі, ліси, багаторічні насадження, будівлі, споруди, а також ті, що підлягають державній реєстрації, повітряні і морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти. Законом до нерухомих речей бути віднесено і інше майно» [10, с. 137]. Відповідно до Закону України № 2658-III [9] «майном вважають»